

บทที่ 5

วิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะความเหมือนและความต่างภูมิปัญญาของเรือนกะเหรี่ยง และเรือนไทยภาคกลางในการแก้ปัญหาความร้อนชื้น

บทเนื้อหานี้เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นลักษณะวิธีแก้ปัญหาความร้อนชื้นในเรือนกะเหรี่ยง
และเรือนไทยภาคกลางไว้ดังนี้

1. หลังคาจั่วทรงสูงในเรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยภาคกลาง

เรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยมในภาคตะวันตกจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบฯ มีลักษณะเป็น
เรือนหลังคาจั่วทรงสูงเหมือนกับเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาความร้อนชื้น ดังนี้

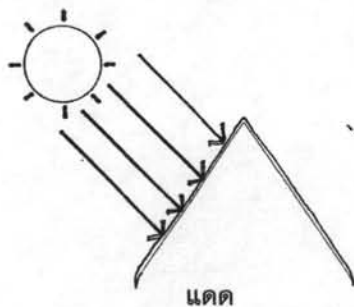
(ก) การทำหลังคาจั่วทรงสูงเพื่อระบายน้ำฝนให้ไหลลาดเทลงมาได้เร็วและไม่ให้เกิด ความชื้นสะสม ค้ำค้ำบนตัววัสดุผนังหลังคาอยู่นาน

ความจำเป็นที่ต้องระบายน้ำฝนให้ไหลลาดเทลงมาได้เร็ว นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดใน
วัสดุผนังหลังคาเป็นเครื่องบังคับประกอปกกัน เพราะในสมัยก่อนเรือนไทยผนังหลังคาด้วย หญ้าคา ใบจาก ใบ
แฝก ใบตาล ส่วนในเรือนกะเหรี่ยงนอกเหนือจากหญ้าคาที่ใช้กันแล้ว ก็ใช้ใบตะคร้อและไม้ไผ่ผ่าซีกวางซ้อนกัน
ในลักษณะหงายและคว่ำสลับกันเพราะหาได้ง่ายในท้องถิ่นที่มีภูมิประเทศใกล้ป่าใกล้เขา วัสดุธรรมชาติ
ดังกล่าวนำมาใช้ผนังหลังคาโดยการนำมากรองเย็บติดกันเป็นตับและนำมามุงในลักษณะการวางซ้อนกันเป็นชั้นๆ
ด้วยลักษณะของตัววัสดุเองเกิดจากการนำใบเล็กๆมากรองเย็บเป็นตับ จึงเสมือนมีรูพรุนที่ตัววัสดุ ไม่ทึบตัน
สนิทเหมือนแผ่นกระเบื้องหรือแผ่นสังกะสี ทำให้น้ำสามารถไหลร่วงลงมาได้ ถ้าปล่อยให้ค้ำค้ำอยู่นาน หรือถ้า
ความชื้นอยู่ในตัวตับจากตับแฝกนานก็จะกลายเป็นหยดน้ำรั่วเข้ามาภายในตัวเรือนได้ (เปรียบเทียบคล้ายกับมี
ฟองน้ำชุ่มน้ำอยู่ในหลังคา ทำให้ภายในชื้นแฉะ อยู่ไม่สบาย) อีกทั้งยังจะทำให้วัสดุผนังเร็วใช้ไม่ได้นานตาม
เวลาอันสมควร เพราะฉะนั้นวัสดุผนังเหล่านี้จึงต้องอาศัยความเอียง ลาดชันของทรงหลังคา(คือประมาณ 45
- 60 องศา กับเส้นระดับ) ส่วนวัสดุผนังประเภทกระเบื้องดินเผาแผ่นเล็กๆ เช่นกระเบื้องดินเผาหางเหยี่ยว,
กระเบื้องดินเผาหางมน ฯลฯ ที่ใช้มุงในเรือนไทยภาคกลาง การมุงก็ต้องอาศัยความเอียงลาดชันของทรงหลังคา
มากเช่นเดียวกัน เพราะตัวแผ่นกระเบื้องดินเผามีขนาดแผ่นเล็ก(ประมาณ 17 x 22 ซม.) โดยมุงซ้อนแผ่นกัน จึง
เกิดรอยต่อระหว่างแผ่นมาก ฉะนั้นหลังคาจึงต้องมีความชันมากเพื่อไม่ให้น้ำฝนไหลย้อนขึ้นไปตามร่องตาม
รอยต่อของแผ่นกระเบื้องในช่วงที่มีฝนชุกและลมแรง อีกทั้งลักษณะของการมุงกระเบื้องดินเผาที่เป็นเพียงขอ
เกี่ยว(ซึ่งเป็นขอดินเผาติดอยู่ที่ส่วนบานของแผ่นกระเบื้อง) ใช้เกี่ยวยึดเกาะไว้กับไม้ระแนงเท่านั้น ดังนั้นถ้ามุง
หลังคาที่เอียงลาดชันน้อยๆ นอกเหนือจากน้ำฝนจะไหลย้อนตามรอยต่อแผ่นได้ง่ายแล้ว ลมอาจตีแผ่นกระเบื้อง
ให้กระเด็นขึ้นได้

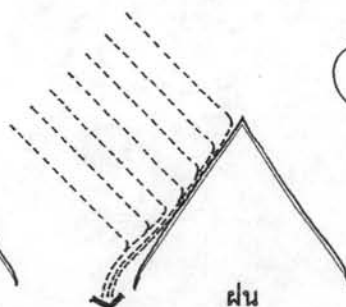
ส่วนวัสดุผนังในเรือนกะเหรี่ยง นอกเหนือจากวัสดุธรรมชาติดังที่กล่าวไว้แล้วงานศึกษานี้พบว่าในปัจจุบันนิยมใช้กระเบื้องลอนและแผ่นสังกะสีกันเป็นส่วนใหญ่เพราะมีปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องดังนี้ ชาวกะเหรี่ยงให้เหตุผลที่ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ว่า การเปลี่ยนวัสดุผนังหลังจากวัสดุธรรมชาติได้แก่ ด้บจาก ด้บแฝก หญ้าคา ใบตาล ใบตะคร้อ มาใช้กระเบื้องลอนหรือแผ่นสังกะสีทำให้ภายในตัวเรือนร้อนขึ้น ไม่เย็นเท่าตอนที่ใช้จากใช้หญ้าคา มุง แต่ดีกว่าตรงที่ไม่ต้องเปลี่ยนต้องมุงซ่อมกันบ่อยครั้งเหมือนในสมัยก่อนที่ใช้งานเพียง 4 - 5 ปีก็ชำรุด รั่ว แต่สังกะสีอยู่ได้นานเป็น 10 ปี และไม่ต้องกังวลเรื่องไฟไหม้เรือนง่ายในหน้าแล้งหรือเมื่อมีไฟฟ้าใช้ เกิดไฟกระตุกสะเก็ดไฟติดหญ้าคาได้ง่าย อีกทั้งแผ่นสังกะสีกับกระเบื้องลอนรองน้ำฝนกินดีกว่าหญ้าคา และในข้อจำกัดในบางพื้นที่ เช่นที่ หมู่บ้านลันช้าง จังหวัดเพชรบุรีนิยมเลือกใช้แผ่นสังกะสีมุงเหมาะกว่ากระเบื้องลอนเพราะเป็นบ้านใกล้ป่าใกล้เขา ชาวบ้านยังนิยมใช้หมักสติกยิงนก ถ้ามุงด้วยกระเบื้องลอนลูกหมักสติกตกลงบนหลังคากระเบื้องแตกเป็นรูจึงต้องซื้อเปลี่ยนกันอยู่บ่อยครั้ง มุงสังกะสีแล้วไม่แตกง่าย จึงเป็นเรื่องข้อจำกัดที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น หรือเรื่องอื่นๆได้แก่ ทักษะของเจ้าของเรือนที่เห็นว่าการใช้สังกะสีหรือกระเบื้องลอนเป็นเรื่องดูทันสมัยกว่ามุงจาก มุงหญ้าคา เปลี่ยนแล้วดูมีสถานะทางสังคมดีขึ้น ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง

(ข) การทำหลังคาจั่วทรงสูงช่วยบรรเทาความร้อนภายในได้หลังคาได้ดีกว่าหลังคาจั่วทรงเตี้ย

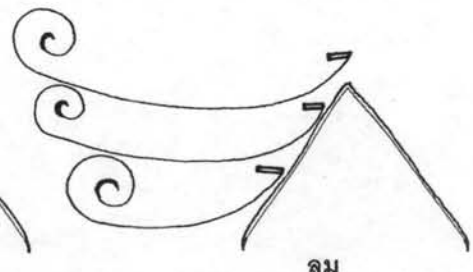
การทำหลังคาจั่วทรงสูงเป็นภูมิปัญญาในการช่วยบรรเทาความร้อนภายในได้หลังคาได้ดีกว่าลักษณะทรงหลังคาที่เอียงลาดชันน้อยๆ เพราะโดยธรรมชาติของอากาศที่ร้อนจะมีอาการลอยตัวสูงขึ้นและสามารถไหลถ่ายเทออกสู่ภายนอกตัวเรือนโดยผ่านรูช่องว่างของวัสดุผนังของกระเบื้องดินเผาหรือช่องห่างของใบจาก ใบแฝก เมื่ออากาศที่ร้อนลอยตัวขึ้นก็จะทำให้อากาศที่เย็นกว่าในสวนได้ถูกระบายไหลเข้าไปแทนที่ เกิดการไหลเวียนของอากาศระหว่างภายในกับภายนอก ประกอบกับถ้าหลังคามีช่องลมหน้าจั่วก็จะทำให้ลมสามารถไหลทะลุผ่านพัดพาความร้อนจากภายในออกสู่ภายนอกตัวเรือนได้

หลังคาจั่วทรงสูงช่วยบรรเทาและระบายความร้อนได้หลังคาได้ดีกว่าหลังคาลาดชันต่ำ

หลังคาจั่วทรงสูงช่วยให้น้ำฝนไหลลาดเทลงมาได้เร็ว ไม่คั่งค้าง สะสมอยู่บนตัววัสดุด้บจาก ด้บหญ้าคา จนรั่วซึมเข้าภายในตัวเรือน

หลังคาจั่วทรงสูงช่วยไม่ให้วัสดุผนังประเภทด้บจาก ด้บคากระเดียด คราวมีลมพายุ และลมฝนในช่วงฤดูมรสุม

ภาพที่ 75 หลังคาจั่วทรงสูงในการแก้ปัญหาความร้อนจากแดด ฝนตกชุก และลมแรงจากอิทธิพลของลมมรสุม

ดังนั้นกล่าวสรุปว่าการทำหลังคาจั่วทรงสูงทั้งในเรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยภาคกลางเกิดจากปัจจัยในความจำเป็นที่ต้องระบายน้ำฝนให้ไหลลาดเทลงมาได้เร็ว ไม่ให้คั่งค้าง สะสมและรั่วซึมเข้ามาภายในตัวเรือน อีกทั้งเป็นข้อจำกัดอันเกิดจากวัสดุของหลังคาในสมัยก่อนเป็นเครื่องบังคับให้ต้องเป็นลักษณะทรงหลังคาที่เอียงลาดชันมาก และการทำหลังคาจั่วทรงสูงยังเป็นภูมิปัญญาในการช่วยบรรเทาความร้อนภายใต้หลังคาจากการได้รับแสงแดดจัดในตอนกลางวันได้ดีกว่าหลังคาที่เอียงลาดชันต่ำ แต่ทั้งนี้ก็พบว่าลักษณะรูปทรงหลังคาเรือนกะเหรี่ยงมีความแตกต่างจากหลังคาเรือนไทยภาคกลางอย่างชัดเจน ตรงที่ไม่สูงชะลูดเท่า อีกทั้งไม่มีลักษณะโค้ง เว้า แลดูอ่อนช้อยเป็นรูปทรงจอมแห

ภาพที่ 76 ลักษณะรูปทรงหลังคาเรือนไทยภาคกลาง

รูปทางซ้าย: เรือนไทยใน จ.สมุทรสงคราม

รูปทางขวา: เรือนไทย ใน ฤทัย ใจจงรัก, 2518

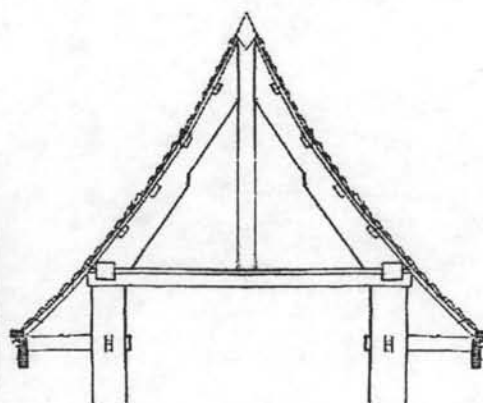

ภาพที่ 77 ลักษณะรูปทรงหลังคาเรือนกะเหรี่ยง ในเรือนตัวอย่างที่ 4 (ทางซ้าย) และเรือนตัวอย่างที่ 3 (ทางขวา)

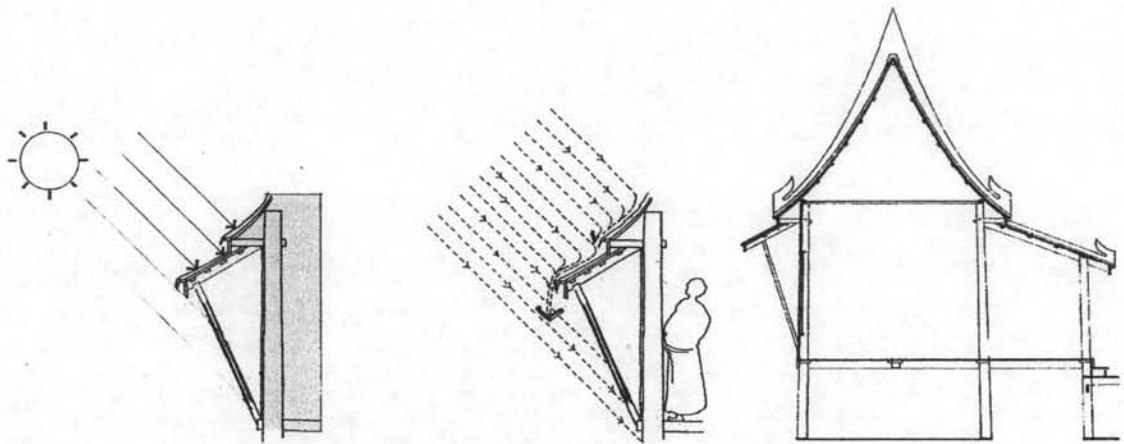
2. กันสาดและชายคา

กันสาดถือเป็นองค์ประกอบที่เห็นเป็นลักษณะเด่นชัดของเรือนไทยภาคกลางคือส่วนประกอบของหลังคาที่ยื่นออกมาโดยรอบของตัวเรือน แต่ทำลดชั้นให้ต่ำลงมาจากชายคาของหลังคาเรือน อีกทั้งยังทำมุมเอียงลาดชันน้อยกว่าหลังคาเรือน มีไม้ค้ำยันยึดเป็นระยะ โดยหน้าที่ของกันสาดก็เพื่อเป็นเครื่องป้องกันแดดส่องและฝนสาดถูกฝาเรือนได้เต็มกำลัง เพราะฝาที่โดนแดดส่องและฝนสาดโดนฝาเรือนโดยตรงจะถ่ายเทความร้อนและความชื้นเข้าสู่ภายในตัวเรือน อีกทั้งจะทำให้ฝาเรือนสึกกร่อน ฟูเร็วใช้ไม่ได้นาน

ความจำเป็นที่ต้องทำกันสาดในการบังแดดส่องและฝนสาดก็เพราะเรือนไทยมีขนาดสัดส่วนที่สูงเป็นตามลักษณะแบบแผนสัดส่วนที่นิยม คือสูงโดยประมาณ 5 ศอก ลำพังเพียงชายคาไม่สามารถบังแดดบังฝนให้ฝาเรือนได้จึงต้องทำกันสาดยื่นยาวออกมาซ้อนชั้นได้เชิงกลอนอีกทีหนึ่ง และด้วยเพราะลักษณะโครงสร้างของเรือนไทยที่ทำไม้จันทน์สุดที่แปหัวเสา ส่วนชายคาหรือชายกระเบื้องนั้นพาดอยู่บนระแนงและไม้กลอน และถายน้ำหนักลงเชิงกลอนไปที่เด้าและเสาเรือนตามลำดับ ดังนั้นถ้ายื่นชายคาออกมามาก น้ำหนักก็จะลงที่เด้าเป็นหลัก ครั้นนานไปจะทานน้ำหนักไม่ไหว ดังนั้นการยื่นชายคาล้น และทำกันสาดยื่นยาวออกมาจึงเป็นเรื่องที่ง่ายกว่า แข็งแรงและดูงามกว่า และหากพิจารณาต่อว่าเหตุใดไม้จันทน์วางพาดไว้บนแปหัวเสาแทน จะได้ยื่นไม้จันทน์ออกมาเป็นชายคาได้ยาวๆ เหมือนเรือนในปัจจุบันที่ทำกัน จากการวิเคราะห์เห็นประการหนึ่งคือลักษณะของทรงหลังคาเรือนไทย มักจะทำให้ดูอ่อนช้อย โค้งเว้า ดังลักษณะที่เรียกว่า ทรงจอมแห ไม้จันทน์จึงต้องทำมาให้ได้โค้งเว้าได้งามพอดีกับหน้าไม้หรือขนาดของไม้ ดังนั้นถ้าทำให้ไม้จันทน์ยื่นออกมาเป็นชายคาด้วย ตัวไม้จันทน์ก็ต้องยาวมาก ก็จะต้องอ่อนโค้งมากตาม จะหาไม้ที่หน้าใหญ่มาทำตัวจันทน์นั้นได้ยาก และถ้าจะแก้ด้วยการต่อไม้ เข้าไม้ก็เป็นเรื่องที่ไม่นิยมทำเพราะจะทำให้ไม้ที่ทานรับของหนักเสียกำลังไป เป็นเรื่องไม่มีใครทำกันในสมัยก่อน

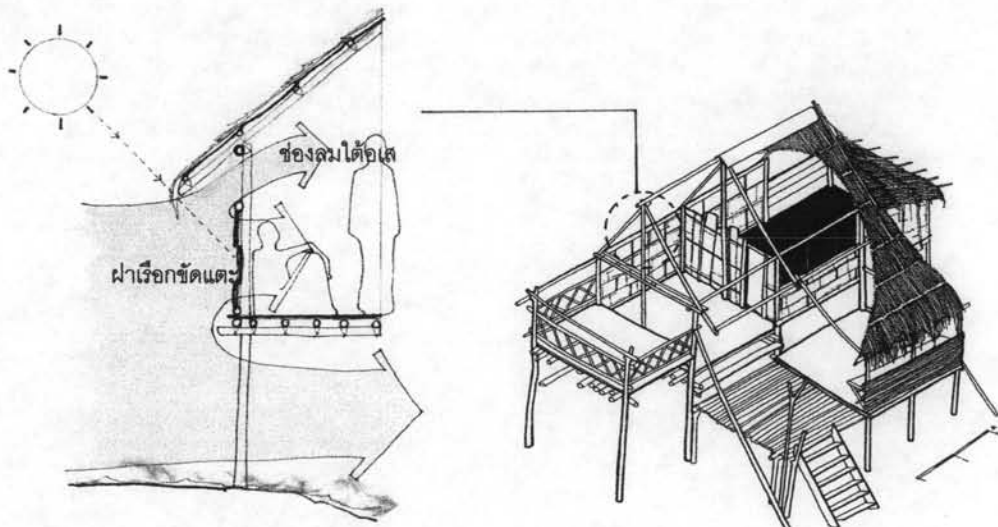

ภาพที่ 78 แสดงกันสาดในเรือนไทยภาคกลาง (แหล่งที่มา : ฤทัย ใจจงรัก, 2518)

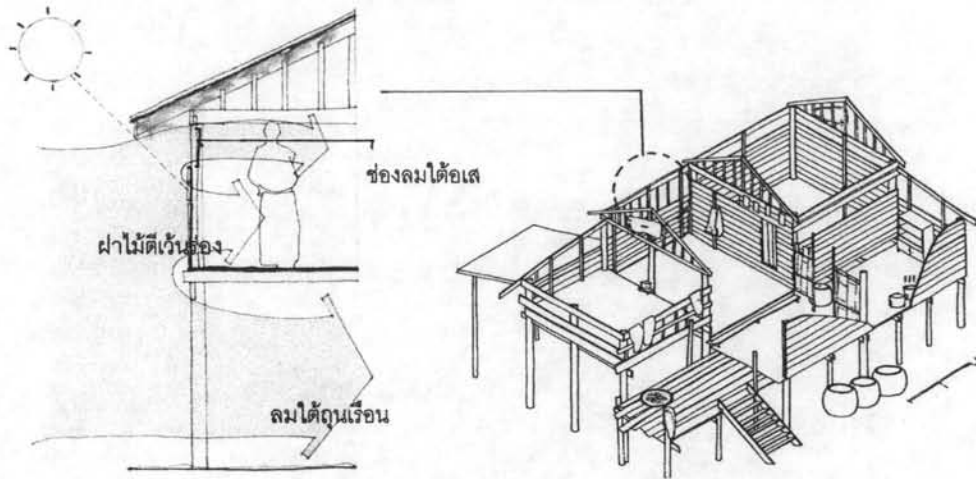
ภาพที่ 79 แสดงลักษณะโครงสร้าง ของชายคาและกันสาดในเรือนไทยภาคกลาง

เรือนกะเหรี่ยงไม่ทำกันสาดรายรอบตัวเรือนเหมือนอย่างลักษณะเรือนไทย แต่จะยื่นเป็นชายคา อีกทั้งทำฝาเรือนให้เตี้ยพอที่ชายคาจะบังแดด บังฝนหรือให้กับฝาเรือนหรือเพียงพอดังแต่ไม่ให้ฝนสาดเข้าช่องลมใต้โอ่งเสที่ฝาเรือน เหตุที่เรือนกะเหรี่ยงนิยมยื่นชายคาเพราะสร้างอย่างง่ายกว่า มีไม้จันทันพาดอยู่บนตัวโอ่งเส อีกทั้งเลยมาเป็นไม้รับชายคาจึงทำให้ชายคายื่นยาวออกมาได้มากกว่าชายคาของหลังคาตัวเรือนไทย อีกทั้งไม่ได้ทำให้รูปทรงหลังคาดูอ่อนช้อย โค้งเว้าแบบทรงจอมแหอย่างของเรือนไทย ชายคาของเรือนกะเหรี่ยงจึงยื่นยาวออกมาประมาณ 2 คอก และทำฝาเรือนเตี้ยสูงประมาณ 3 - 4 คอก เท่านั้น ดังนั้นจึงเห็นลักษณะเรือนกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ดูคล้ายกับช่วงตัวสั้นแต่ขยายาว ฝาไม้ทำสูงชะลูดเหมือนอย่างลักษณะเรือนไทย ระเบียงยื่นชายคาจึงเพียงพอดังแต่บังแดด บังฝนไม่ให้สาดเข้าช่องลมใต้โอ่งเสที่ฝาเรือน

ภาพที่ 80 การยื่นชายคาและการทำฝาที่เตี้ยเพื่อไม่ให้แสงแดดส่องและฝนสาดเข้าภายในตัวเรือนมากนัก

(ในตัวอย่างเรือนของนายถนอม จัดพล)

ภาพที่ 81 ลักษณะการยื่นชายคากันฝนลาดเข้าช่องลมใต้เฉลและการทำฝาที่ตีเว้นช่อง(เรือนของนายแดง ดาวตรง)

3. เรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยยกพื้นเรือนสูงจากดิน เป็นภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาร้อนชื้น ดังนี้

(ก) ป้องกันความชื้นจากดิน

การยกพื้นเรือนสูงจากดินทำให้พื้นเรือนไม่สัมผัสกับความชื้นจากดินโดยตรง อีกทั้งยังอาศัยลมที่พัดผ่านทะเลบริเวณใต้พื้นเรือนช่วยพัดพาความชื้นออกนอกตัวเรือน โดยเฉพาะในช่วงฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่ทำให้มีฝนตกชุก ความชื้นจากพื้นดินนอกเหนือจากจะมีผลทำให้พื้นเรือนเปียกชื้น อยู่ไม่สบาย ยังมีผลทำให้ไม้วัสดุเรือนที่ใช้เป็นไม้กระดานปูพื้นหรือฟาก ไม้เร็วใช้ไม่ได้นานตามวาระอันสมควร

อนึ่งการยกพื้นเรือนสูงจากดินในเรือนกะเหรี่ยงยังพบว่าเป็นวิธีป้องกันปลวก โดยอาศัยลมที่พัดผ่านใต้พื้นเรือนและตัวเรือน ทำให้ตัวเรือนและวัสดุเรือนไม่ขึ้นอยู่เสมอ ทั้งนี้ในเรือนกะเหรี่ยงยังมีภูมิปัญญาอื่นๆในการป้องกันและแก้ปัญหาเรื่องปลวก มอด แมลง นอกเหนือจากภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม เช่น การคัดไม้ ประเภทของไม้และกรรมวิธีในการนำไม้มาใช้เพื่อทนต่อปลวก มอด หรือแม้กระทั่งการเลี้ยงไก่ปล่อยไก่หากินตามธรรมชาติบริเวณใต้ถุนเรือนเพื่อช่วยจิกกินปลวก แมลงก่อนขึ้นเรือน

(ข) ใต้ลมพัดเย็นจากใต้พื้นเรือน

การยกพื้นเรือนสูงจากดินเกิดเป็นพื้นที่โล่งและร่มใต้พื้นเรือน อากาศบริเวณใต้พื้นเรือนจะเย็นสบายกว่าอากาศบนตัวเรือน เพราะไม่ได้รับความร้อนที่ถ่ายเทมาจากหลังคาโดยตรงเหมือนบนตัวเรือน อีกทั้งลักษณะพื้นที่โล่งทำให้ลมสามารถพัดผ่านทะเลไหลเวียนได้สะดวก ประกอบกับข้อดีของดินเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้อากาศใต้ถุนเรือนเย็นสบายกว่าอากาศภายนอกตัวเรือนในเวลากลางวัน เพราะช่วงในเวลากลางวันอุณหภูมิของดินจะต่ำกว่าอุณหภูมิอากาศ(และต่ำกว่าอุณหภูมิผิวร่างกายของคนเราในช่วงเวลากลางวัน) ดังนั้นเรือนไทยภาคกลางในสมัยก่อนจึงนิยมใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือนอยู่อาศัย พักผ่อนทำกิจการประจำวันในตอนกลางวันมากกว่าอยู่บนเรือน

ลมที่พัดผ่านใต้พื้นเรือน นอกเหนือจากจะทำให้พื้นที่ใต้พื้นเรือนเย็นสบายกว่าบนเรือนในตอนกลางวันแล้ว ลมจากใต้เรือนยังพัดเข้ามาตามช่องลมที่พื้นเรือนที่ในเรือนไทยกล่าวถึง “ช่องแมวลอด” ในขณะที่เรือนกะเหรี่ยงก็มีช่องลมที่พื้นเรือนที่เกิดจากความต่างระดับของพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ได้แก่ ช่องลมระหว่างปลั่งเพิงกับโถง(ซีเซิง), โถง(ซีเซิง)กับห้องเรือน(ดกเพิง) และโถง(ซีเซิง)กับบั้งลั้งคู้ เป็นต้น อีกทั้งยังกล่าวถึงลมที่พัดขึ้นมาตามร่องพื้นไม้กระดาน หรือฟาก ทำให้ได้รับลมเย็น และพัดผ่านผิววัสดุทำให้พื้นไม้คลายความร้อนได้เร็ว

ภาพที่ 82 แสดงลักษณะการยกพื้นเรือนหน้าท่าวมของเรือนไทยภาคกลาง

(แหล่งที่มา: ฤทัย ใจจงรัก, 2518)

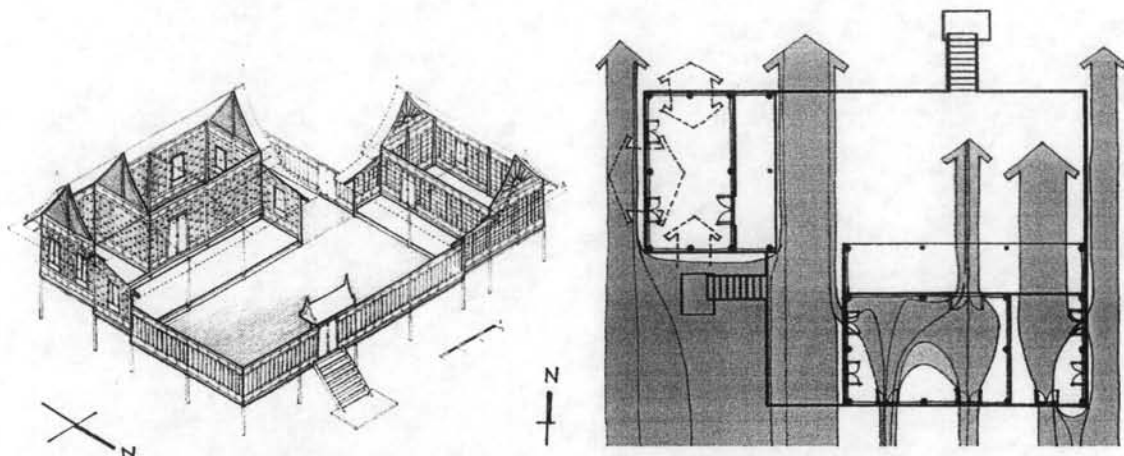
ภาพที่ 83 แสดงลักษณะการยกพื้นเรือนกะเหรี่ยงเพื่อป้องกันสัตว์ร้ายสัตว์ป่ารบกวน

(แหล่งที่มา: Ferrars Max and Bertha, 1996: 149)

4. ลักษณะพื้นที่ภายในเรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยมีพื้นที่ร่ม ลมโกรก เหมาะกับลักษณะภูมิอากาศที่ร้อนชื้น

ลักษณะการจัดพื้นที่ในเรือนไทยภาคกลาง อัน นิมมานเหมินท์ กล่าวถึงลักษณะพื้นที่เรือนในความสัมพันธ์กับภูมิอากาศที่ร้อนชื้นของประเทศไทยว่า "ด้วยอากาศที่ร้อนอบอ้าวนี้ มีส่วนส่งเสริมการกินอยู่แบบกลางแจ้งมากขึ้น เช่น ระเบียง ในลักษณะที่มีแต่หลังคา ไม่มีฝา กับ ชาน คือไม่มีทั้งหลังคาและฝา กลายเป็นลักษณะสำคัญทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏแพร่หลายในเรือนไทยภาคกลางอย่างกว้างขวาง" พื้นที่ระเบียงเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์นอกประสงค์ พักผ่อน ทำกิจการต่างๆ เพราะเป็นที่ร่ม รับลม ในช่วงเวลากลางวันที่อากาศภายนอกร้อนอบอ้าว และชานที่กว้างนั้น ทำให้เกิดพื้นที่รับลมที่กว้างขึ้นต่อเนื่องจากส่วนระเบียง อีกทั้งยังใช้ประโยชน์เป็นที่ตากอาหารแห้ง เช่น พริกแห้ง ปลาแห้ง และกล้วยตาก ฯลฯ

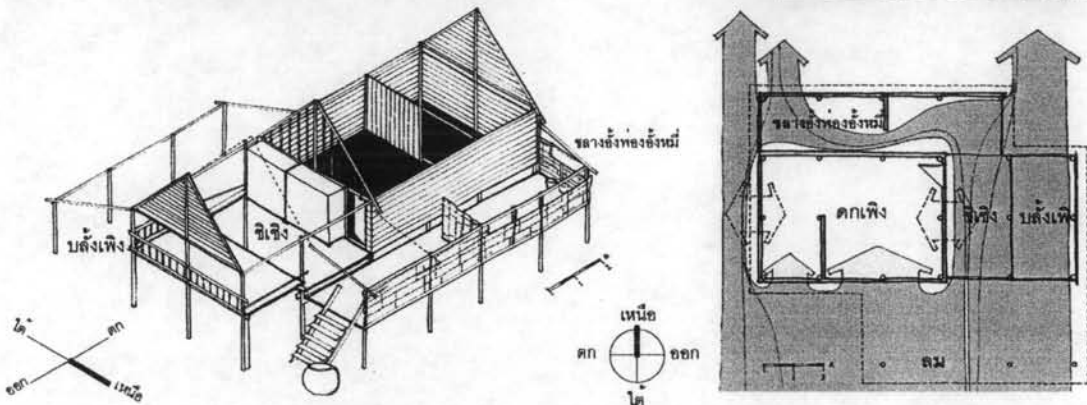
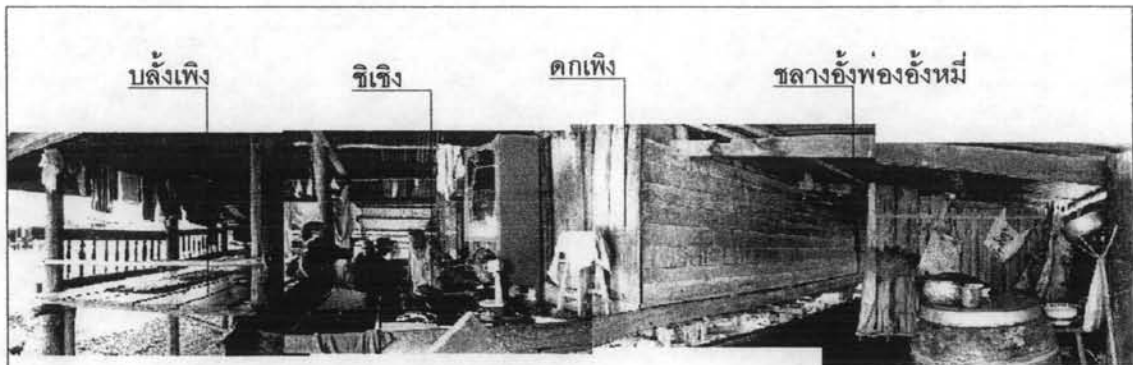
ส่วนพื้นที่ห้องนอนภายในตัวเรือนที่ใช้เป็นที่สำหรับนอนของเจ้าของเรือน ต้องการความมิดชิดปลอดภัยจากสัตว์ร้าย และโจรขโมยเป็นเรื่องหลัก จึงต้องการเพียงช่องลมเพื่อให้ลมสามารถระบายถ่ายเทอากาศภายในมากกว่าต้องการรับลมเต็มกำลังเหมือนอย่างกระเบื้องและชาน ส่วนในเรือนครัวก็ต้องการระบายความร้อนและควันไฟเป็นเรื่องหลัก โดยอาศัยช่องลมที่หน้าจั่วหลังคาในลักษณะของจั่วพระอาทิตย์ และลักษณะของฝาและพื้นที่โปร่งลม คือลมสามารถพัดถ่ายเท ไหลเวียนเข้ามาได้สะดวก เช่น ลักษณะของฝาที่เรียกว่า ฝาสำหรับวัด หรือฝาขัดแตะ เป็นต้น

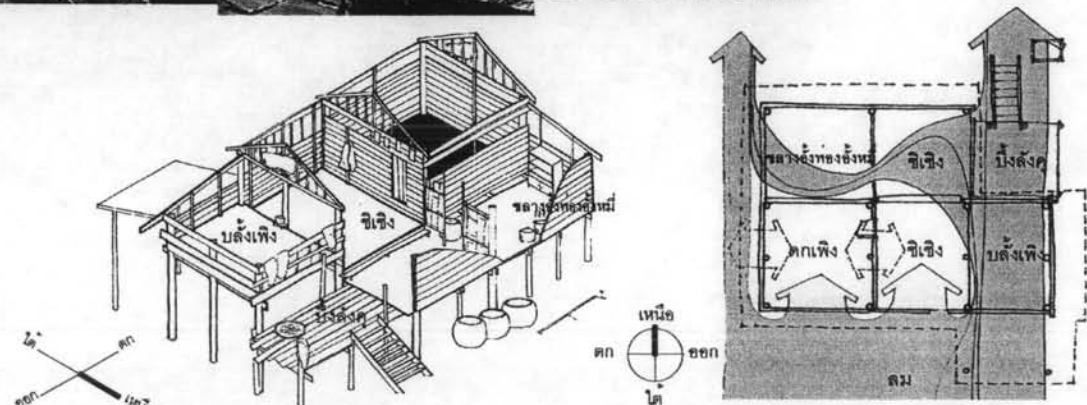
ภาพที่ 84 แสดงลักษณะพื้นที่ในเรือนไทยภาคกลางในความสัมพันธ์กับทิศทางลม และช่องลม

ในเรือนกะเหรี่ยงก็มีลักษณะการจัดพื้นที่ให้มีพื้นที่รับลมหรือพื้นที่โล่ง ร่ม ลมโกรก เช่นเดียวกับลักษณะในเรือนไทยภาคกลางแต่ก็มีลักษณะตามแบบแผนประเพณีนิยมที่แตกต่างกันออกไปคือ เรือนกะเหรี่ยงมีพื้นที่ที่เรียกว่า โถง(ซีเซิง) และ บลั้งเพิง เป็นพื้นที่ที่อยู่ใต้หลังคา ไม่มีฝา จึงเป็นพื้นที่รับลม ใช้เป็นพื้นที่นอกประสงค์สำหรับทำกิจการต่างๆประจำวันและพักผ่อนในเวลากลางวันเหมือนอย่างลักษณะกระเบื้องของเรือนไทย(ดูภาพที่ 85,86) ในขณะที่ห้องเรือน(ตงเพิง)มีฝากั้นปิดมิดชิด แต่อาศัยช่องลมเพื่อระบาย ถ่ายเทอากาศ ได้แก่ ช่องลมใต้เฉลย ช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าตงเพิง

ภาพที่ 85 แสดงพื้นที่ซิเซิง บลังเพิงในเรือนกะเหรี่ยง (เรือนของนายแบน เย้เซ็ด)

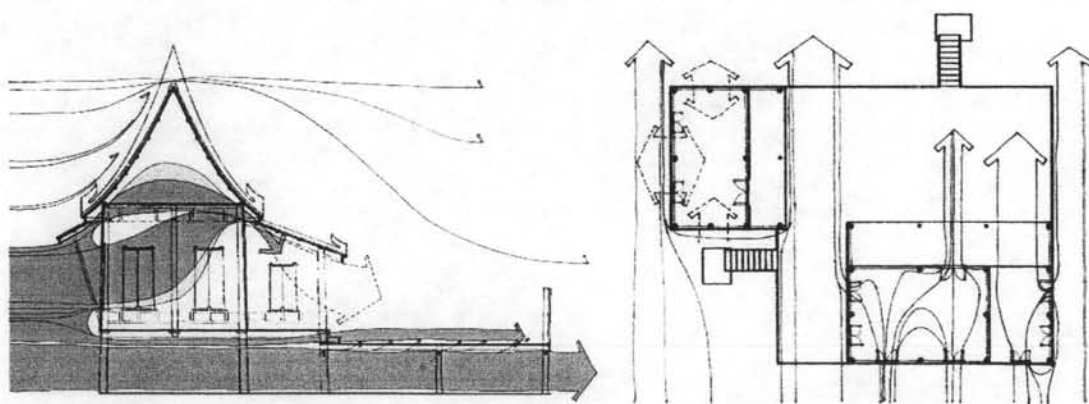
ภาพที่ 86 แสดงพื้นที่ซิเซิง บลังเพิงในเรือนกะเหรี่ยง (เรือนของนายแดง ดาวตรง)

กล่าวสรุปว่าเรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยมีภูมิปัญญาในการจัดลักษณะพื้นที่ให้มีพื้นที่โล่ง รม ลมโกรกเหมาะกับลักษณะภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวและอากาศชื้นในช่วงมรสุมฤดูร้อน เพื่ออาศัยลมสามารถพัดพาความร้อนและความชื้นออกนอกตัวเรือนได้สะดวก แต่ทั้งนี้พื้นที่ภายในเรือนกะเหรี่ยงก็มีลักษณะเฉพาะตามแบบแผนประเพณีนิยมที่แตกต่างกับเรือนไทยอย่างชัดเจน

5. ช่องลม

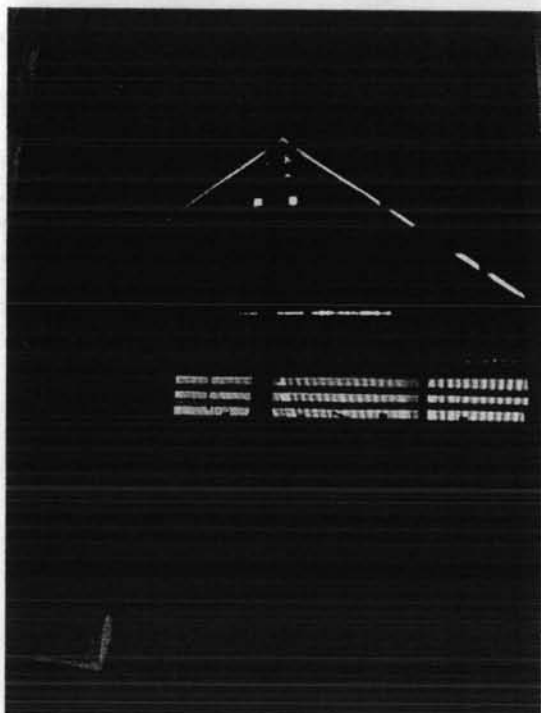
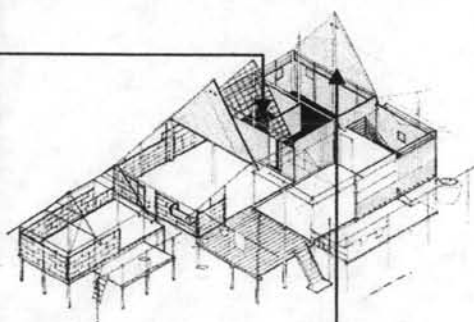
เรือนไทยภาคกลางแบบแผนนิยมระบายอากาศโดยอาศัยช่องลม ได้แก่ การทำหน้าต่างใหญ่จำนวนมาก ช่องลมไม้ด้อเส(หรือช่องลมคอสอง) และให้มีการระบายอากาศแบบพัดผ่านได้ตลอด โดยหน้าต่างของเรือนไทยเป็นช่องเจาะที่ฝาเรือนในตรงย่านกลางกระเบาะ โดยเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวสูงขึ้นไป มีตัวบานเปิดเข้าด้านใน ทำด้วยไม้กระดานแผ่นเดียว หน้าต่างในตัวเรือนที่มีขนาดเรือน 3 ห้องทั่วไปจะมีหน้าต่างอยู่ 7 ช่อง คือที่ฝาประจำห้องด้านหลังมีช่องหน้าต่าง 3 ช่อง(โดยเจาะช่องหน้าต่างกระเบาะละ 1 ช่อง) ส่วนด้านสกัดหรือฝาหุ้มกลองมีด้านละ 2 ช่อง(ด้านหุ้มกลองมี 2 กระเบาะ) รวมมีหน้าต่างทั้งหมด 7 ช่องด้วยกัน ส่วนช่องลมสำหรับระบายอากาศใกล้เพดานหรือเรียกว่า ช่องลมคอสอง คือช่องโล่งที่ส่วนบนของฝาเรือน ระยะต่ำจากเสาหรือแปหัวเสาและข้อเผล็ลงมาประมาณ 1 คอก(50 ซม.) เป็นช่องลูกฟักแบบโปร่งลมโดยรอบของเรือน ช่วยทำให้ลมสามารถทะลุผ่านฝาเรือน พัดพาความร้อนได้หลังคาออกนอกตัวเรือน อีกทั้งยังนำแสงธรรมชาติผ่านเข้ามาภายในตัวเรือน

นอกเหนือจากช่องลมที่ฝาเรือน(หน้าต่างและช่องลมคอสอง) เรือนไทยยังมีช่องลมที่พื้นเรือนที่กล่าวถึง ล่องแมวลอด คือช่องลมที่เกิดจากความต่างระดับกันของพื้นที่ใช้สอยต่างๆในเรือน ได้แก่ ล่องแมวเรือน คือช่องลมระหว่างพื้นห้องนอนกับพื้นเรือน และ ล่องแมวชาน คือช่องลมระหว่างพื้นระเบียงกับพื้นชาน เป็นช่องลมที่มีระยะห่างประมาณ 40 ซม.(ในระยะนั่งพอดี) มีความยาวตลอดทั้งตัวเรือน ทำให้ลมพัดผ่านจากใต้ถุนเรือนขึ้นมาบนเรือนในระดับที่นั่ง นอน ลมพัดผ่านโดนผิวกายพอดี การลดระดับพื้นชานให้ต่ำกว่าพื้นระเบียง นอกเหนือจากทำให้เกิดช่องลม ให้ลมพัดผ่านขึ้นมาบนชานเรือนแล้ว ยังป้องกันน้ำฝนที่ไหลตกลงมาจากชายคาไม่ให้สาตกระเซ็นเข้ามาบนพื้นระเบียงอีกด้วย นอกจากนี้ในเรือนไทยภาคกลางยังกล่าวถึง ช่องลมหน้าจั่ว หรือที่เรียกว่าหน้าจั่วพระอาทิตย์ ที่ใช้ในเรือนครัวเพื่อช่วยระบายความร้อนและควันไฟ

ภาพที่ 87 รูปตัดและผังพื้นเรือนไทยแสดงช่องลมและกระแสลมแบบพัดผ่านตลอด(Cross ventilation)

ช่องลมในเรือนกะเหรี่ยง(จากเรือนตัวอย่าง)ไม่มีหน้าต่างอย่างในเรือนไทย โดยกล่าวถึงเหตุผลว่าหน้าต่างเป็นสิ่งที่ต้องห้ำหั่น หรือถ้าทำขึ้นเองก็เป็นเรื่องที่ต้องใช้เครื่องมือไม้เครื่องมือมือ ใช้เวลาและความประณีตมาก จึงไม่นิยมทำและไม่มีความจำเป็นที่ต้องมี แต่อาศัยช่องลมที่อยู่ใต้เอวอย่างเดียวกับช่องลมคอกสอดตลอดแนวโดยรอบของฝาเรือน อีกทั้งมีช่องลมหน้าจั่วที่อยู่เหนือฝาทางเข้าคกเพิง(คือช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาประจันห้องของเรือนไทย) มีลักษณะเป็นช่องโล่งหน้าจั่วหรือทำเป็นลักษณะแผงไม้แบบโปร่งลม เพื่อให้ลมระบาย ถ่ายเทอากาศภายในห้องเรือน(คกเพิง) นอกจากนี้ในเรือนกะเหรี่ยงยังมีช่องลมที่พื้นเรือนที่เกิดจากความต่างระดับกันของพื้นที่ใช้สอยต่างๆ อย่างลักษณะช่องลมตลอดในเรือนไทยภาคกลาง ถือเป็นองค์ประกอบของเรือนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในเรือนไทยภาคกลางและในเรือนกะเหรี่ยง

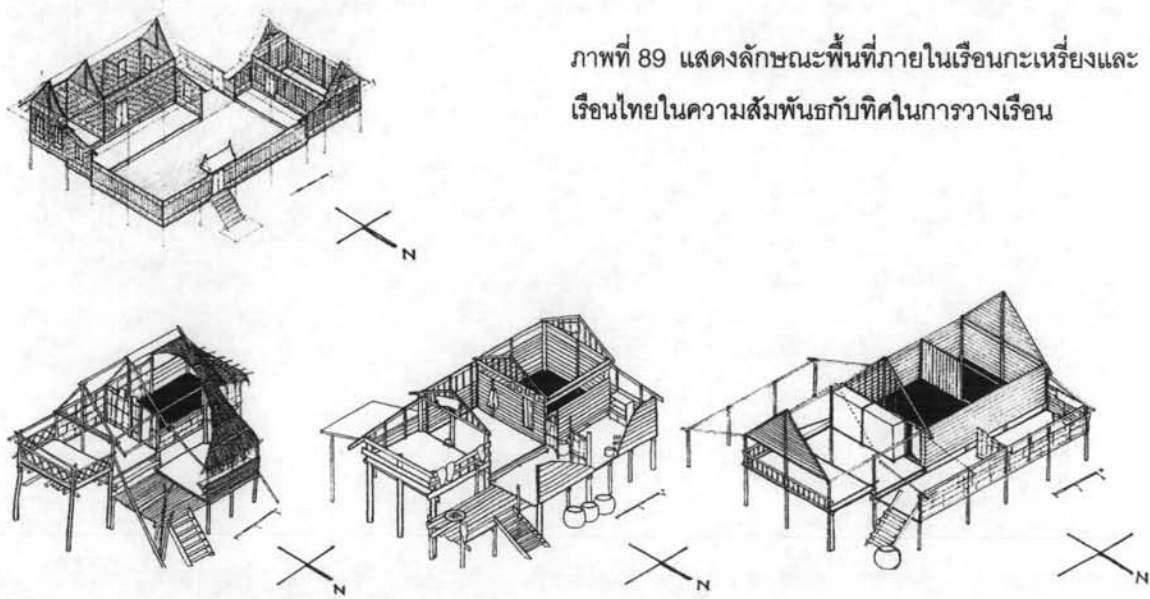

ภาพที่ 88 แสดงลักษณะช่องลมหน้าจั่วเหนือฝาทางเข้าคกเพิง และช่องลมใต้เอวในเรือนกะเหรี่ยงตัวอย่างที่ 4

6. ทิศในการวางเรือนตามตะวัน เพื่อรับลมประจำและหันด้านสกัดรับแดดจัดในช่วงบ่าย

ทิศในการวางตัวเรือนของเรือนไทยภาคกลางและเรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยมวางตัวเรือนตามตะวัน คือหันด้านสกัดหรือด้านหน้าจั่วของเรือนไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก และหันด้านยาวหรือด้านแปไปทางทิศเหนือและทิศใต้ ทำให้รับลมประจำที่พัดมาจากทางทิศใต้ อีกทั้งยังเป็นการหันด้านสกัดรับแดดจัดในช่วงบ่าย ในเรือนไทยภาคกลางนั้น สมภพ ภิรมย์กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ทำให้เรือนได้รับลมประจำซึ่งพัดจากทิศใต้ไปเหนือ หรือตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งเรียกว่า "ลมตะเภา" หรือ "ลมว่าว" ในระหว่างเดือนมีนาคม - เมษายน และพฤษภาคม ซึ่งเป็นฤดูร้อน การวางตัวเรือนจึงให้ความยาวของเรือนขนานทิศตะวันตก - ออก คือวางขวางลมใต้ และหันสวนแคบหรือ "ส่วนด้านสกัดด้านจั่วไปรับแดดตะวันตก ตะวันออก คือเอาด้านแคบรับแดด ด้านยาวรับลม" ในฤดูร้อนนี้ลมจะพัดจากใต้ไปเหนือเข้าหน้าต่างออกไปสู่ชาน ทำให้ห้องรับลมและระบายความอบอ้าว¹³²

เรือนกะเหรี่ยงแบบแผนนิยมวางตัวเรือนตามตะวันเช่นเดียวกับเรือนไทย เป็นการวางตัวเรือนที่สัมพันธ์กับเรื่องทิศทางลมประจำที่พัดมาจากทางทิศใต้ - เหนือ และหันด้านแคบรับแดดที่ร้อนจัดในช่วงบ่าย ทำให้พื้นที่โล่ง ร่ม ไม่มีฝา ได้แก่ โถง(ซิเซิง) และบลังเบิง ที่ใช้เป็นพื้นที่หลักประจำวันสามารถรับลมได้เต็มที่ อีกทั้งตำแหน่งของห้องนอนก็สามารถรับลมผ่านช่องลมใต้เพื่อระบาย ถ่ายเทอากาศ, ส่วนพื้นที่ครัวที่อยู่ทางทิศเหนือ ทำให้ลมประจำที่พัดมาจากทางทิศใต้ พัดพาความร้อนและควันไฟจากการประกอบอาหารออกนอกตัวเรือนได้สะดวก ประกอบกับการวางตัวเรือนและลักษณะการจัดพื้นที่ตามลักษณะดังกล่าวเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับเรื่องทิศหัวนอนที่ไม่หันหัวนอนไปทางทิศตะวันตกและไม่นิยมนอนขวางชื่ออย่างลักษณะเดียวกันกับความเชื่อของคนไทย ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทิศประตูเข้าออก, ทิศบันไดขึ้นเรือน, ทิศตำแหน่งวางบึงพั่งหรือกะล่อม, และทิศตำแหน่งของครัว (กล่าวไว้ในบทที่ 4)

ภาพที่ 89 แสดงลักษณะพื้นที่ภายในเรือนกะเหรี่ยงและเรือนไทยในความสัมพันธ์กับทิศในการวางเรือน

¹³² สมภพ ภิรมย์, บ้านไทยภาคกลาง, หน้า 25.

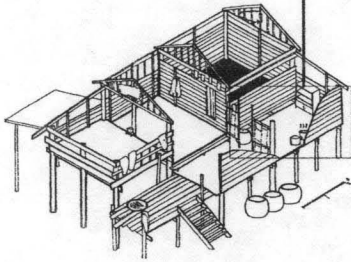
7. ครั้ว

เรือนไทยภาคกลางนิยมแยกเรือนครั้วออกมาต่างหากจากเรือนนอน เพราะเรื่องลักษณะการประกอบอาหารโดยการหุงต้มและใช้ไฟทำให้เกิดความร้อนและควันไฟมาก การแยกเป็นเรือนครั้วไฟออกมาต่างหากจึงเป็นการแยกพื้นที่ที่จะทำให้เกิดความร้อนกับตัวเรือนนอนเพิ่มมากขึ้นออก เพราะภาคกลางมีลักษณะภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวเป็นปกติอยู่แล้ว การนำครั้วหรือเตาไฟไว้ในเรือนนอน หรือรวมอยู่กับพื้นที่นอนอย่างลักษณะเรือนของชาวเขาและเรือนไทยในเขตหนาวจึงไม่เหมาะสมกับลักษณะภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวในภาคกลางของประเทศไทย อันจะทำให้ตัวเรือนนอนร้อนยิ่งขึ้น อยู่ไม่สบาย อีกทั้งยังเป็นการแยกพื้นที่ที่มีกลิ่นรุนแรงจากลักษณะอาหารไทย และสัตว์ที่รบกวนเช่น หนู แมลงต่างๆ ออกจากส่วนเรือนนอน

นอกเหนือจากการแยกเรือนครั้วออกมาต่างหากจากตัวเรือนนอนอันถือเป็นลักษณะของเรือนไทยแบบแผนนิยมแล้ว เรือนครั้วยังต้องมีคุณลักษณะที่โปร่งลมเป็นเรื่องหลักสำคัญอีกประการหนึ่ง โดยอาศัยองค์ประกอบของเรือนได้แก่ ฝาสำหรับวัด ฝาขัดแตะ ฝาอก และช่องลมหน้าจั่ว พระอาทิตย์เพื่อให้ลมสามารถพัดผ่านระบายความร้อนและควันไฟออกได้สะดวก

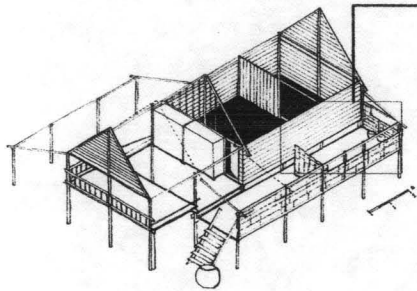
ส่วนครั้วในเรือนกะเหรี่ยงมีลักษณะที่ไม่ไว้รวมกันกับพื้นที่นอนหรือตัวเรือนนอน เช่นเดียวกับเรือนไทยภาคกลาง แต่ก็ได้แยกออกมาเป็นเรือนครั้วต่างหากอย่างลักษณะเรือนไทยครั้วในเรือนกะเหรี่ยงเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดทางด้านข้างของตัวเรือนนอน อยู่ภายใต้ชายคาที่ยื่นยาวออกมาคลุมหรือกันแดดในลักษณะอย่างเพิงพิง และอยู่ในตำแหน่งที่ให้ลมประจำที่พัดมาจากทางทิศใต้สามารถพัดพาความร้อนและควันไฟออกนอกตัวเรือนได้สะดวก อีกทั้งยังไว้วัสดุเรือนประเภทฝาเรือเป็นส่วนใหญ่และมีช่องลมใต้เฉลย ช่องลมใต้จันทันกันแดดเพื่อช่วยระบายความร้อนและควันไฟจากการประกอบอาหาร (ดูภาพที่ 90)

ดังนั้นสรุปว่า ครั้วในเรือนไทยและเรือนกะเหรี่ยงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือไม่นิยมมีครั้วไว้รวมอยู่ในตัวเรือนนอนหรือไว้รวมกันกับพื้นที่นอน เหมือนอย่างเรือนพื้นถิ่นในภาคเหนือหรือเรือนไทยในเขตหนาวเนื่องจากลักษณะภูมิอากาศของภาคกลางร้อนอบอ้าว การนำครั้วไว้รวมอยู่ในเรือนนอนจึงเป็นการจะทำให้เรือนนอนร้อนยิ่งขึ้น อยู่ไม่สบาย อีกทั้งยังมีเรื่องกลิ่นของอาหารไทยภาคกลางที่รุนแรง รวมถึงสัตว์และแมลงรบกวนอื่นๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง และถึงแม้เรือนไทยและเรือนกะเหรี่ยงจะไม่นิยมมีพื้นที่ครั้วหรือเตาไฟอยู่ในตัวเรือนนอนเหมือนกัน แต่ก็มี ความแตกต่างในการจัดพื้นที่ตามลักษณะแบบแผนประเพณีนิยมที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ เรือนไทยแยกเป็นเรือนครั้วออกมาต่างหากจากตัวเรือนนอน ในขณะที่ครั้วในเรือนกะเหรี่ยงอยู่ชิดติดกันกับเรือนนอนภายใต้ชายคาหรือกันแดดที่ยื่นออกมาคลุม และอาศัยวัสดุของฝาเรือนที่โปร่งลม และช่องลม อีกทั้งตำแหน่งที่เหมาะสมกับการระบายอากาศ เพื่อระบายความร้อนและควันไฟออกนอกตัวเรือนได้สะดวก

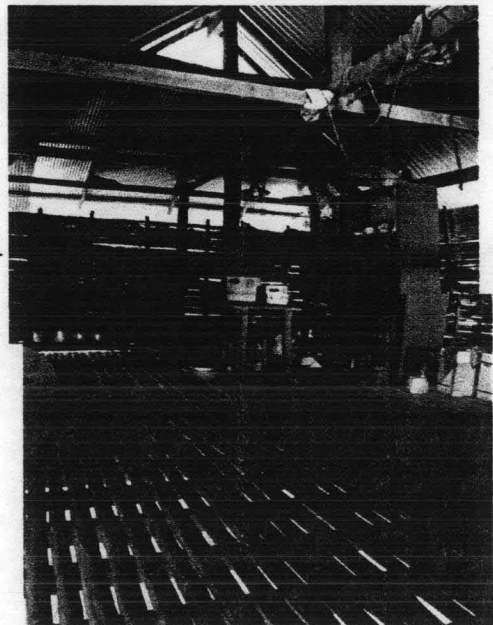
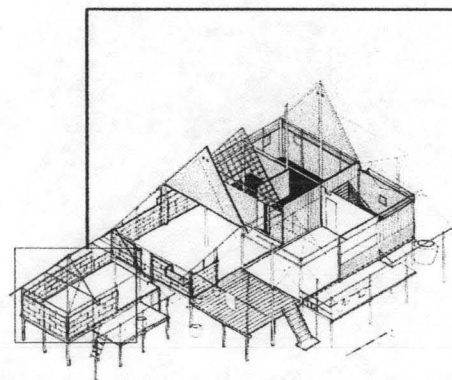

ลักษณะครัวในเรือนกะเหรี่ยง ในเรือนของนายแดง ดาวตรง

ลักษณะครัวในเรือนกะเหรี่ยง ในเรือนของนายแบน เย้เจ็ด

ลักษณะครัวในเรือนกะเหรี่ยง ในเรือนของนางจีดั่ง คังพู

ภาพที่ 90 ลักษณะครัวในเรือนกะเหรี่ยง